

החברה הישראלית

מי אוהב אותך יותר ממני \ מיכה שטרית

של מי האדמה, האויר והים?

של מי העולם?

של מי הזהב והיהלומים?

למה התן מיילל בכרמים?

איך האביב יודע שהגיע הזמן?

ולאן האניות מפליגות? לאן?

מי אוהב אותך יותר ממני?

מי מצחיק אותך כשאת עצובה?

עד מתי תהיי שלי?

ולמה את שותקת?

למה יש מלחמות וכאב?

למה אלוהים לא מתערב?

למה כשאת כאן זה עושה לי טוב?

למה יש אנשים שחיים ברחוב?

איך האביב יודע שהגיע הזמן?

ולאן האניות מפליגות? לאן?

מי אוהב אותך...

של מי האדמה?

של מי הזהב והיהלומים?

איך האביב יודע?

מי אוהב אותך...

חומר רקע.....	עמוד 2
פעילויות.....	עמוד 11
קישורים.....	עמוד 16

חומר רקע

מחמישים שנה של סערה לחמישים שנה של דיאלוגים

מחבר: א. ב. יהושע

מדינת ישראל נולדה ב-1948, שלוש שנים לאחר תום השואה. וסמיכות הזמנים הזאת בין תקומה לבין שואה לא מפסיקה להסעיר ולרגש אותי זה חמישים שנה. עדיין לא גמרתי בדעתי לתת תשובה הולמת וחד משמעית לשאלה נוקבת וקשה: נאמר שהשואה לא הייתה מתרחשת, האם היו גם אז די כוחות ורצון בעם היהודי להקים את מדינת ישראל או לא. ויתרה מזאת - האם גם בלעדי השואה הייתה הקהילה הבינלאומית נחושה בדעתה לתת לגיטימיות ליישוב היהודי הקטן בארץ-ישראל להקים לו מדינה עצמאית משלו. השאלה הזו מציקה לי לא כל-כך כשאלה היסטורית לגבי העבר, אלא כשאלה המופנית יותר אל העתיד. שכן, אם באמת נכון הדבר והשואה שהסתיימה ב-1945 היא טעמה העמוק וזכותה הלגיטימית של מדינת ישראל, שנוסדה רק שלוש שנים לאחר מכן, ייתכן שבאופן לא מודע יבקשו הישראלים היהודים כל הזמן לשחזר מצב שואתי על מנת להרגיש מחדש את הלגיטימיות שלהם, והאם אויבי המדינה היהודית שנולדה מן השואה, לא יקוו בסתר לבם למחוק אותה בשואה חדשה.

לכאורה אפשר לדחות גם באופן היסטורי וגם באופן לוגי את הקשר הסיבתי המהותי והחזק מדי בין השואה למדינה. התנועה הציונית החלה את דרכה חמישים שנה לפני השואה, ואם לא הייתה מתרחשת השואה, הרי היה עומד לרשות המדינה היהודית פוטנציאל אדיר של שישה מיליוני יהודים, שלפחות חלק גדול מהם היה מגיע בסופו של דבר אל המדינה הצעירה ותורם לה את תרומתו היהודית והאנושית המכרעת. פוטנציאל אדיר זה הלך לאיבוד. מכאן שהשואה לא רק שלא סייעה בהקמת המדינה היהודית, אלא אולי כמעט אפילו הכשילה אותה. כמו כן אהדת הקהילה הבינלאומית למפעל הציוני לא נזקקה לשואה כהוכחה, וחבר הלאומים אישר עוד ב-1922 את המנדט הבריטי בארץ-ישראל, שמקורו בהצהרת בלפור. המבטיחה לעם היהודי בית לאומי בארץ-ישראל.

ובכל זאת, עדיין מנקר בלב החשש, שלולא המכה הנוראה שהוכו היהודים במלחמת העולם השנייה, לא הייתה מתבהרת להם באכזריות שאין דוגמתה ההכרחיות בנרמול מצבם. ואם לא הייתה מתרחשת השואה, ייתכן מאוד שזרם היהודים החוזרים למולדת העתיקה היה ממשיך לקלוח בהיסוס ובאיטיות כפי שהיה לפני השואה, וגם עניינם של יהודי הגולה בכינון הריבונות היהודית היה ממשיך להיות חשדני וספקני, כפי שהיה במחצית הראשונה של המאה הזאת.

כאמור, אין לי תשובה חד משמעית לשאלה חשובה זו, ואיני בטוח שמישהו יוכל לשכנע אותי בתשובה חד משמעית משלו. אולם מתוך הבנת עוצמת הטראומה של לידת המדינה, שנולדה לא רק מתוך מאבק עם הערבים, אלא גם לאחר חורבן יהודי כה אדיר, אפשר להבין איך, למרות גלי העלייה האדירים והשינויים הדמוגרפיים המדהימים שהתחוללו בישראל בזמן כה קצר, נוצקה כבר בשנות ה-50 וה-60 תשתית הברזל הראשונה של הזהות הישראלית, שבשנים האחרונות מתחילה לגלות יותר ויותר את בקיעיה וסתירותיה, כמו גם את הפלורליזם התרבותי המדהים שלה. אפשר לומר הרבה דברי בקורת על המדינה, אבל בדבר אחד אין לפקפק - הזהות הישראלית הצליחה לתפקד בהרמוניה יחסית ובמצבי משבר רבים, תוך קיום משטר דמוקרטי תקין, ובהידברות הדדית וכיבוד החוק. למרות המחלוקות החריפות, ולמרות ההבדלים התהומיים בתפיסת הזהות העצמית של יהודים שבאו מציוויליזציות שונות, ממנטאליות סותרת, ובמחלוקת עמוקה בין זהות דתית לחילונית, נהרגו בסך הכול במשך חמישים השנה שחלפו רק שלושה יהודים על-ידי יהודים בגלל סיבות (אידיאולוגיות) (יצחק רבין היה השלישי).

אם נזכור שליהודים לא היה במשך מאות בשנים בגולה שום ניסיון של שלטון יהודי עצמאי מוחלט, אלא רק של יחסים קהילתיים וולונטריים, הרי תפקודה המדהים של המדינה הצעירה בחמישים השנים האחרונות הוא הישג מרשים ביותר לכוח המלכד של הזהות הישראלית.

אמת, אויבי ישראל עזרו מאוד לגבש את הזהות הזאת, ולכן, מעבר לשאלת תנאי השלום אין פלא שבקרב ישראלים רבים מכרסם חשש עקרוני וראשוני, ברובו לא לגמרי מודע, מפני מצב של שלום אשר ייטול את מלכד הזהות היעיל ביותר של החברה הישראלית ובכך יעמיק ויחשוף את סתירותיה.

אבל ייאמר כאן מיד ובבהירות שאינה משתמעת לשתי פנים: אף-על-פי שאני מודע לבקיעים ולשסעים אשר יתגלו בזהות הישראלית בעת השלום, ואני כבר כמה שנים עסוק בשאלה איך למלא את החללים השחורים בתכנים חדשים, אינני חושש מן השלום. לא רק שמלחמה נוספת במזרח התיכון יכולה להיות (בגלל כמות ואופי הנשק החדש הנמצא באזור) איומה ונוראה יותר מכל קודמותיה גם יחד, אלא בגלל שאני מאמין שבסיס הזהות הישראלית שנוצר

עד עתה, הוא איתן מספיק כדי לעמוד גם ב"זעזוע" השלום. אמת, יש בעיה כמעט סטרוקטוראלית או כמעט גנטית במתח העקרוני בין דת ולאום בקרב העם היהודי, שני קודים שמקיימים ביניהם סתירה מהותית. שהרי דת, ובמיוחד דת מונותאיסטית מובהקת כדת היהודית, אינה יכולה להיעצר על גבולות הלאום, ושייכות לאומית אינה יכולה להיות מותנית באמונה דתית כל שהיא. ולכן המתח בין דת ולאום בעם היהודי הוא מתח שהחל מראשית קיומו ההיסטורי של העם היהודי ויימשך עד לרגע האחרון של קיומו. זאת אגב, גם הסיבה שהרוב המכריע של המחנה הדתי שמנה את רוב רובו של העם היהודי עד לסוף המאה ה-19, התנגד התנגדות נמרצת לציונות, שאת כוחה וחיוניותה היא שאבה בעיקר מתוך המחנה החילוני. המחנה הדתי חשש, ששיבה למולדת תחזק באופן משמעותי את המרכיבים הלאומיים בזהות היהודית - טריטוריה, לשון ומסגרת של חיים משותפים, ותעשה את המרכיבים הדתיים לפחות נחוצים. התחזקותו המרשימה של המחנה הדתי בשנים האחרונות נובעת גם (לא רק!) מתוך ניצול הריב האידיאולוגי בתוך המחנה החילוני, שעדיין מהווה רוב מכריע של הציבור הישראלי. זאת היא הסיבה שרוב המחנה הדתי ממשיך להתנגד לכל הסכם שלום, שכן הוא יודע היטב שברגע שיושלם תהליך השלום, שחייב להסתיים בהסכמה לאומית רחבה על-ידי שתי המפלגות הגדולות, (שמעולם לא היו כה קרובות זו לזו בתפיסתן את מהות הפשרה עם הפלשתינאים), יינטל ממנו כוח המיקוח שלו בזירה הפוליטית.

ואכן, זה מה שצריך להיעשות ובמהירות רבה על-ידי רוב הציבור הישראלי שהוא חילוני ודמוקרטי בהשקפתו: להיפרד מן הפלשתינאים, לסמן גבול מדיני סופי על מנת לדעת סוף סוף איפה מתחילה ואיפה נגמרת מדינת ישראל, מי ומה כלולים בה ומה אינם כלולים בה. אמנם קשה ליהודים, שבמשך ההיסטוריה של אלפיים השנים האחרונות לא הפסיקו לחצות ללא הרף גבולות, להעמיד גבולות סופיים לעצמם, אולם זאת משמעותה העמוקה של הציונות וזה טעמה. שכן, רק גבולות הטרטוריה והריבונות יקבעו את גבולות הזהות הישראלית, שמכאן ואילך תוכל להתמסר יותר למאבק על אופי ותכני הזהות הזאת.

אם כן, תחילה הסכמה ונכונות פסיכולוגית להעמיד גבולות ולקחת אחריות על כל מה שנמצא בתוכם, יהודים ולא יהודים, ולאחר מכן לפתוח בדיאלוגים חדשים בין קבוצות שונות בתוך הישראלים, דיאלוגים שייערכו לא עוד על-פי קווי המחלוקת הישנה על ארץ-ישראל השלמה, בין "שמאל" ל"ימין" או יותר נכון בין נציגים ליונים, מחלוקת שהקפיאה, סירסה ושיתקה את כל ההוויכוחים האחרים ב-30 השנים האחרונות.

מה הם קווי המתאר של הדיאלוגים החדשים אשר צריכים להיפתח כבר עתה בין הישראלים, דיאלוגים שאליהם יוזמנו להשתתף אותם מיהודי הגולה אשר יהיו נכונים לרענן את תפיסותיהם הישנות.

אני רואה לפחות ארבעה דיאלוגים הכרחיים שצריכים להתרחש בעתיד הקרוב, לאחר שמאמץ מרוכז ומשותף של שתי המפלגות הגדולות יסיים את תהליך השלום עם הפלשתינאים.

הדיאלוג הראשון

הדיאלוג הראשון קשור למאמץ משותף להחליף את המושגים של יהודים חדשים או יהודים ישנים, אשר שימשו עד עתה כמילות הקוד למחלוקת בין דתיים לחילוניים או בין מסורתיים למערביים במושג הנכון יותר של יהודים שלמים. גם הדתיים וגם המסורתיים יצטרכו בעתיד לצאת מהכיתות של שלהם למען השתתפות מלאה יותר בעיצוב ההווה הישראלית (כולל גיוס לצבא והשתתפות פעילה יותר במעגל העבודה), ואילו החילוניים יתבקשו לעשות מאמץ רציני יותר להטמיע בזהותם ולהכניס לתוך מחזור הדם התרבותי שלהם (לא כחוזרים בתשובה לדת אלא באמצעות האומנויות והלימוד, ומתוך ביקורתיות וסלקציה), יותר אלמנטים וקודים של ההיסטוריה היהודית על נכסי הרוח שלה. שהרי מה היא הגדרתו של הישראלי אם לא יהודי שלם הנוטל אחריות וריבונות על כל המרכיבים של חיו, כולל ההיסטוריה שלו.

הדיאלוג השני

הדיאלוג השני קשור למאמץ מרוכז לעצור את הקפיטאליזם הפרוע שהשתלט לאחרונה על מדינת ישראל, על-פי המודלים הכי נפסדים של הקפיטאליזם האמריקני, קפיטאליזם שהרחיב את הפערים הכלכליים בחברה הישראלית יותר מאלו של מרבית ארצות אירופה המתקונות. ברית פוליטית ודיאלוג חדש צריכים להיפתח בין השמאל הישראלי, שהזניח לחלוטין בשנים האחרונות את נושא הסולידאריות החברתית והקדיש את כל האנרגיה שלו רק לעניין הפלשתינאי, לבין השכבות החלשות המצביעות המסורתיות והנאמנות של הימין.

הדיאלוג השלישי

דיאלוג שלישי חדש ורציני צריך להיפתח בישראל בין המערב למזרח. דיאלוג בתוך ישראל, שמחולקת בין יהודים מזרחיים ויהודים מערביים, ודיאלוג של ישראל עם העולם הערבי הקרוב, במיוחד עם הפלשתינאים והירדנים.

שני הדיאלוגים הללו קשורים זה בזה. חלק מהיהודים המזרחיים, במיוחד המסורתיים שבהם, נוטים לאחרונה להיבדל בתוך מובלעות תרבותיות משלהם מתוך תחושה שהתרבות הרשמית מרחיקה אותם, ורואה בהם תופעה פולקלורית בלבד. יש צורך דחוף דווקא של

היהודים בעלי האוריינטציה המערבית המובהקת לפתוח את לבם יותר למזרח, לעשות מאמץ עליון להטמיע כמה קודים מזרחיים נכונים וטובים בתוך מארג זהותם ותרבותם. היכולת של ישראל לפיתוח יחסים אמיתיים עם ארצות טוטליטריות כמו עיראק, סעודיה, סוריה או נסיכויות המפרץ היא קטנה ומוגבלת, אבל יש לישראל, אם תרצה, יכולת רבה לפתח יחסי אימון ושיתוף פעולה עם המעגל הקרוב לה, של הפלשתינאים והירדנים, שחיים משותפים, אם כי מסובכים ומורכבים, ב-30 השנים האחרונות עם הישראלים קירבו אותם מאוד לקודים הגיאוגרפיים והלשוניים של היהודים. "תכנית מארשל" נועזה של ישראל בשיתוף פעולה בינלאומי יכולה לעשות כאן נפלאות ליצירת גרעין איתן של קהילה של שלוש ישראל פלסטין וירדן אשר תוכל לשמש כבסיס יציב וחזק (ISFALUR) מדינות ישפלאור מול כל זעזועים אפשריים בעתיד

הדיאלוג הרביעי

והדיאלוג הרביעי שצריך להיפתח הוא בין הישראלים ליהודי התפוצות, שיהיה בנוי לא עוד על תרומות ותמיכה פוליטית, אלא בעיקר על שני אלמנטים חדשים: הפיכת העברית כשפה השנייה של היהודים, לשם העמקת הקשר התרבותי והרוחני בין יהודי התפוצות לישראל באמצעות הכרה והשתתפות אינטימית יותר של יהודי התפוצות בתוך הוויית החיים הישראלית. ופרויקט משותף בין ישראלים ליהודים למען מימוש אמיתי ומעשי של הציווי "אור לגויים", על-ידי יצירת חיל לימוד משותף של מורים בכל התחומים, אשר יישלחו לעזור להרמת הרמה ההשכלתית-טכנולוגית של תלמידים וסטודנטים בעולם השלישי, או בעולם הדרומי, שלפי דעתי יעמוד כבעיה הבוערת והמסוכנת ביותר בסדר היום העולמי של המאה הבאה.

באחת המודעות המתפרסמות לאחרונה בעיתונים לגבי חגיגות החמישים של מדינת ישראל, מופיעה, ספק ברצינות ספק בהיתול, הכותרת - ישראל בשנת החמישים - המדינה החמישים ואחת של ארצות-הברית. אם זה אכן יהיה כיוון העתיד של חמישים השנים הבאות, אז אין כל ספק לדעתי שלא נזכה חלילה לחגוג את חגיגות המאה של מדינת ישראל. ישראל שתהפוך את עצמה למדינה ה-51 של ארה"ב, לא רק שתוקע בסופו של דבר על-ידי שכנותיה מן האזור, אלא גם תאבד את זהותה ואת ייחודה ואת יהודיותה. ולכן דווקא העם האמריקני שאינו רוצה במין תוספתן פרובלמאטי ומוזר במרחק אלפי קילומטרים מגבולותיו, שכל הזמן צריך להזדעק להגנתו מפני אויביו, צריך עתה להביא לכלל השלמה של תהליך השלום, שכבר שמונים אחוזים ממנו מאחורינו, על מנת להפוך את ישראל לידידה מאושרת בקרב שכניה ולא לקרוב נרגש, בעייתי ומבודד

הרצאה בסמינר דילמות:

"רב תרבותיות בחברה הישראלית"

מגישים: תמי שוסטר ולירון דמארי

החברה הישראלית מורכבת מקבוצות תרבותיות ואתניות שונות, לכל אחת מן הקבוצות יש את המאפיינים שלה שמייחדים אותה, ומקיימת יחסי גומלין עם האחרות. עם זאת ישנם מאפיינים המשותפים לכל הקבוצות:

א. לכל קבוצה מערכת אמונות בסיסיות כגון מיתוסים, מנהגים ועבר משותף. מכלול זה מעצב זהות עצמית ייחודית לקבוצה ולחבריה, זהות זאת, נתפסת ע"י הקבוצה כשונה מזו של הקבוצות האחרות.

ב. כל קבוצה שוללת במידה מסוימת את המוסכמות של הקבוצות האחרות, בייחוד את הקבוצות שמאיימות עליה בדרך כל שהיא. שלילת קבוצה אחרת, מסייעת לגיבוש ועיצוב הזהות העצמית של הקבוצה.

החברה הישראלית הורכבה מקבוצות שונות כבר בראשיתה. עם זאת בתחילת דרכה של הקמת החברה המשותפת הייתה שאיפה ליצירת תרבות, מורשת ושפה משותפת שתכלול את כל גווי החברה.

מטרת הציונות הייתה ליצור זהות אחידה ככל האפשר בו היחיד צריך להתאים את עצמו לאידיאל שיצרו מנהיגי הציונות בזמנו. אידיאל זה התגבש בדמותו של "הצבר- הישראלי", שהיווה שילוב של יהדות, לאומיות חילונית ובנוסף לכך ערכים מסוימים מן הסוציאליזם והליברליזם. זהות זאת באה להחליף את תפיסת היהודי הגלותי – הנרדף.

בתקופה זאת לא היה מקום לרב תרבותיות שכן לצורך מימוש והגשמת החלום הציוני זקוקים היו מנהיגי הישוב לאחידות והתגייסות כללית מאחורי ערכים משותפים מוגדרים, נוסף לכך, הרוב המכריע של מנהיגי הישוב צמח על תרבות פולנית/ רוסית והתחנך על הערכים של המערב ומכאן תפיסות העולם דומות בבסיסן. גם העובדה כי היישוב היהודי היה נתון תחת איום קיומי מתמיד – גיבשה את ההזדקקות ההדדית והטמיעה את ההבדלים במידת מה. על אף השאיפה הנ"ל נתגלעו מחלוקות רבות ואף חריפות (שהגיעו עד רצח פוליטי) על דרכי מימוש ערכים אלו ומידת הדגשתן: מפלגות הפועלים שאפו להדגיש את הערכים הסוציאליסטיים ומנגד – מפלגת " הפועל המזרחי" שאפה לחיזוק האופי היהודי / דתי של המדינה.

הצורך באיחוד העם היה הצידוק לגיוס המוחץ של כל הגופים (החינוכיים, הפוליטיים וכו') להצלחת כור ההיתוך – שהיא השאיפה לשינוי וההתאמה לאידיאל ה"צבר". עם זאת, אל

מול שאיפת מנהיגי הציונות לאחידות, זרמים נוספים פעלו על העם בארץ באותה תקופה, זרם נוסף היה הזרם הדתי אשכנזי. בין הצדדים הייתה הסכמה שפירושה מתן זכות למהגרים לבחור בין השתייכות לזרם החילוני או הדתי (כל מהגר יכול היה לבחור לאיזה זרם תרבותי ודתי הוא ישתייך). הסכמה בלתי פורמאלית זו התבטלה בפועל עם הגעת העלייה הגדולה של יהדות המזרח.

הסיבות לכך שהסכמה בלתי פורמאלית זו בוטלה היו:
אי יכולת הגדרה מובהקת של העולים כחילוניים או כדתיים.
העלייה הייתה גדולה מאוד (מספר רב של עולים חדשים ביחס ליישוב, שהיוו כוח חדש בחברה).
במדינה החל מאבק בין הזרמים בארץ על אופן קליטת העולים, מסגרות החינוך, והתכנים אותם הם יקבלו.

במסגרת בניית דמותו של הישראלי החדש, נעדרה התייחסות למגזר הערבי, שהיה האויב עד לאחר מלחמת העצמאות, מכך שהוא בן תרבות שונה ודת שונה, וכן מעצם העובדה שמתחילת הישיבה בארץ הערבים הוגדרו כזרים, דבר שגרם האיחוד של החברה היהודית כלפי הערבים (כאמור, חברה מתאחדת על ידי הגדרת השונה ממנה).

לסיכום ניתן לומר שהחברה הישראלית בחרה להתמודד עם הרבדים השונים בתוכה לפי מודל המניח חפיפה בין הקולקטיב הלאומי, לקבוצות דומיננטיות שבה. כתוצאה מכך, קבוצות נעדרות זיקה, כמו המגזר הערבי, מוגלים אל מחוץ לחברה, בעוד קבוצות בעלות זיקה – נדרשות להיטמע בה. מי שיש לו זיקה מלאה – מוענקת לו הזכות לאפליה נגד הקבוצות המוגלות אל מחוץ לגבולותיו, שכן הוא המגדיר את הנכון והלא נכון בחברה זו.

מצב זה של קבוצה דומיננטית המכתיבה את ערכיה חייב להשתנות, ואף משתנה לנגד עיננו, על ידי חלחול של תרבות מזרחית אל תוך הזרם המרכזי של החברה הישראלית. תהליך זה הוא לנכח גל העלייה מחבר המדינות, שכן העולים השתלבו במהירות בחברה, ובפוליטיקה, מבלי לוותר על ערכיהם ותרבותם המשותפים, נוסף לכך עלייה זו אופיינה בעובדה שחלק מן העולים לא הגיעו מסיבות ציוניות אלא מטעמי רווחה (מקצת העולים אף לא הגיעו לארץ כלל, אלא השתמשו בשירותיה של הסוכנות היהודית, על מנת לצאת מברא"מ, למדינות מפותחות יותר).

ד"ר יוסי יונה מציג שלושה פתרונות אפשריים:

א- ציבור הומוגני – בחברה זו נדרש הקולקטיב למצוא מכנה משותף שיכיל את כל הקבוצות באופן שווה. פתרון זה אינו ישים בחברה ישראלית משום שקבוצות בתוך החברה מסרבות לאמץ ואף לקבל כלגיטימיות עמדות וערכים השונים משלהם.

ב- פתרון ליבראלי של רב-תרבותיות – הסדר זה מכיר בעובדה שעל מנת לאפשר לאדם אוטונומיה אישית יש להבטיח שיוכל להגדיר את עצמו בתוך קהילה אליה הוא משתייך. להסדר זה כמה חסרונות עיקריים: 1. ישנו קושי לגבש את החברה ולמצוא מכנה משותף לכולם - עקב הדגשת האינדיבידואליות והייחודיות, יודגש ההיבט השבטי על חשבון הרגש הפטריוטי (כפי שקורה בחמולות הערביות בהן הנאמנות למשפחה גוברת על הנאמנות לעיר). 2. נוצר מצב של חוסר יציבות בחברה בשל ריבוי קבוצות אינטרס. 3. חברה זו לא מסוגלת להכיל בתוכה חברות שאינן מקבלות את הערכים הליבראליים, שכן הן מהוות איום מתמיד מבפנים על החברה. חברה ליבראלית, בעלת ערכים של חופש ושוויון, המטפחת מיעוט בתוכה, בעל ערכים מפלים, יוצרת מתח פנימי בין ערכיה החשובים ביותר בשני מובנים: (1) טיפוח חברה מפלה ומדכאת סותרת את ערך השוויון, שמטפחת החברה הליבראלית ביסודה. בעיה זו היא התנגשות, למעשה, של סוגי שוויון ואוטונומיה שונים. האוטונומיה של המיעוט, כקבוצה בעלת ערכים משותפים ושאילות משותפות, אל מול האוטונומיה של הפרט בתוך חברה ליבראלית (שכן המיעוט הלא-ליבראלי – פועל במסגרת חברה ליבראלית), שאף לו מחויבת החברה.

(2) חברה לא ליברלית בעלת שאילות התפתחות וריבוי חבריה, תהווה איום בלתי פוסק על קיום המשטר הליבראלי ועל ערכיו, בלא שיהיה למשטר הליבראלי אפשרות הגנה על עצמו, שכן הגנה זו ניתן להשיג א- באמצעות הפחתת ערכם של ערכי המיעוט או איסור על קבוצת המיעוט להתפתח. שתי אפשרויות אלה, סותרות את ערכי הבסיס בחברה רב תרבותית, שבבסיסה התפישה המעודדת טיפוח של חברות מיעוט.

ג- פתרון שהינו שילוב של השניים, לפי פתרון זה, יש לראות את החברה הישראלית כקהילה בעלת בסיס משותף מוגבל, המורכבת מקהילות משנה. מכיוון שכך, החברה מעוניינת לאפשר לאזרחים להגדיר את זהותם הקולקטיבית במסגרת קהילות חדשות, המחברות ברעיונות משותפים מסוימים, כמו היסטוריה ויעד משותפים. לדעתי¹, פתרון זה שמציג ד"ר יונה, איננו אלא השלמה עם המציאות הישראלית ועם העובדה של ניתן להפכה לחברה שוויונית יותר בצורה של ייבוא תפישת עולם הדגשה, אלא

¹ חלק זה נכתב על דעתי בלבד, לירון.

תוך תהליך עמוק שתעבור החברה הישראלית עם הזמן. מכיוון שהחברה הישראלית היא חברה שחלים בה שינוי דמוגרפיים כל הזמן (מדינת מהגרים), קשה למקם מערכת ערכים משותפת אחת, כמו בהצעה הראשונה.

הפתרון השני לא ישים בארץ – מכיוון שמדינת ישראל קמה תוך העדפה ברורה של תרבות מסוימת, שזכותה הוכרה על ידי גורמים בין לאומיים לכונן חברה על פי תפישתה. התפישה היהודית ציונית איננה רב תרבותית מלכתחילה.

מסיבה זו גם לא ניתן לכונן בישראל "חברת מהגרים" כפי שכוננה זו בארה"ב. בארה"ב מכוננת, למעשה, חברה שמעצם הגדרתה, מתהווה מחדש עם הזמן. מכיוון שמקימי ארה"ב היו אוסף של מהגרים נעדרי תפישה משותפת לגב ערכיה של המדינה, קבעו בחוקה רק מספר מוגבל של ערכים המהווים את "כללי המשחק" אשר במסגרתם יכולה החברה האמריקנית להשתנות ללא היכר.

בישראל, זכות הישיבה בארץ ניתנה ליושבים החדשים בה מתוקף רקע, ערכים ושאיפות משותפות, שהכיר בהם העולם, וראה לנכון לאפשר הגנה עליהם וטיפוחם במסגרת מדינית – בא"י. ערכים אלה היו ערכי הציונות, תפישת היהודי כלאום, והחיבור ההיסטורי לארץ ותקומתה. אם בישראל תוקם חברה חדשה, המבוססת על עקרונות שונים מאלה, תהיה חברה זו משוללת הזכות הבסיסית – החוקים וההיסטוריה להתיישב בפיסת אדמה זו, שנקנתה בכיבוש ובדם, שכן התוקף היחיד הוא הזכות ההיסטורית לעם היהודי, וכן החלטת עצרת האומות המאוחדות מיום כ"ט בנובמבר 1947.

מדינת כל אזרחיה במדינת ישראל, שסמליה וחוקיה יהיו מנותקים מחזון הציונות – לא תהיה עוד מדינה בעלת זכות קיום מוסרי, שכן חלק מתושביה (העולים לדורותיהם, שעלו מתוקף הציונות), אינם אלא פולשים נטול זכות ממשית. מדינה זו, שכבר לא תוגדר כ" בית לאומי לעם היהודי", תהיה נטע זר במזרח התיכון, ולדעתי, תביא כליה על עצמה מבפנים.

לכן, אין מנוס מהכרה במצב הקיים, בתקווה שהיסטוריה משותפת ומכנה משותף מוגבל, אכן יספיקו לצורך הישרדות של החברה הישראלית במבנה הנוכחי שלה, ללא השתלטות של ציבור אחד על האחרים, תוך כפיית דעותיו ותפישת עולמו.

מקורות:

הישראלים האחרונים, ד"ר דוד אוחנה

ד"ר יוסי יונה, מתוך המגזין "פנים - ישראל בת חמישים חלק שני"

התנתקות מהקונצנזוס הישראלי

[מאת: אורי אילון, "אנרכיסטים נגד הגדר", 05/04/2005]

רק פעולה המאתגרת את הקונצנזוס וחותרת תחתיו יכולה לשנות את השיח הדכאני הקיים.
רק הניסיון לשבש את שלטון הכיבוש הציוני עשוי להשיב לדמוקרטיה את משמעותה
המקורית – שלטון העם

שולמית אלוני אמרה פעם (לגבי מפלגת האמצע "הדרך השלישית") ש"אין כזה דבר 'אמצע'.
באמצע יש רק אפס". אני מעדיף תמיד להיות כמה שיותר רחוק מהאפס, גם אם הדבר כרוך
בתיוגי כ"קיצוני". בימים אלה גם המתנחלים, שניהלו וממשיכים לנהל את המדינה, מגלים
פתאום שגבולות הקונצנזוס הישראלי צרים מלהכילם (תרתי משמע). כשביטוי לתחושת
נרדפות גטואית בדמות טלאי כתום זוכה לקריאות צנזוריות מחרישות אוזניים, כשהכרעה
ברורה של חברי מפלגה גוררת התעלמות מקוממת וכשראש ממשלה מעניק משרות תמורת
הגמשת האידיאולוגיה - זה בדיוק הזמן והמקום לחרוג מהקונצנזוס.

אולם, כשאנחנו באות לבחון את החריגה מהזרם המרכזי עלינו להכיר לאשורו את הזרם
עצמו. בחברה הישראלית מדובר בזרם עכור במיוחד. הקונצנזוס הישראלי, זה הנמצא בין
פרס לשרון או בין ביבי לרבין, הוא פנאטי במיוחד. זאת, למרות התחפשותו לממלכתי
באמצעות דגלים, חוקים ועניבות. תחת אצטלה של נימוקי ביטחון מפר הקונצנזוס הישראלי
כל חוק בינלאומי וכל בסיס מוסרי. כך למשל, הקונצנזוס הישראלי הוא גזעני באופן קיצוני.
השמאל הציוני עם שיקוליו הדמוגרפיים, כמו גם הימין שנושא את גזענותו בגאון, פועלים
תחת ההסכמה המובנת מאליה כביכול בדבר נחיצותה של מדינה יהודית ליהודים בלבד.
ממש כמו הבמה בה נכתבים דברים אלה, המתעלמת מ-20% מהחברה הישראלית אשר
אינם יהודים. שיח המבוסס על טיהור אתני כמו גם ההדחקה של הנכבה (האסון הפלסטיני
שכלל גירוש 750 אלף איש ואישה ב-1948) יוצרים צו פיוס בין הכובשים למדכאים המהווה
רק רקע למדיניות של טרנספר אמיתי.

לא בכדי מנסה השלטון לקבע את מעמדו של הצבא הישראלי כמנותק מהפוליטיקה
הישראלית, וכזה שנמצא בלב לבו של הקונצנזוס. ואכן הצבא המוסרי בעולם, שבוזז ומנשל,
מוציא להורג ללא משפט, יורה על מפגינים ומשפיל חפים מפשע במחסומים – הוא סמל
ההסכמה הלאומית הרחבה. עבור בני ובנות המשפחה מעזה שהופלה עליה פצצה במשקל
טון, אין שום משמעות לשאלה אם הטייס היה שמאלני הומניסט או ימני גזען. אלה הם

הבדלים מזויפים, חילוקי דעות מומצאים שרק מכסים על הריקבון המוסרי העומד בבסיס ההסכמה הלאומית עצמה.

רק פעולה המתגרת את הקונצנזוס וחותרת תחתיו יכולה לשנות את השיח הדכאני הקיים. רק הסירוב להתגייס לצבא יכול לסדוק את שריון המיליטריזם האלים של החברה הישראלית, רק חיתוך גדר האפרטהייד מסוגל לפקוח את עיני העולם אל מול העוול האימתני, רק הניסיון לשבש את שלטון הכיבוש הציוני עשוי להשיב לדמוקרטיה את משמעותה המקורית, שלטון העם.

ההתנתקות מעזה חייבת לסייע לנו להתנתק גם מהציות העיוור למנהיגים. להפסיק לתת להם להחליט בשבילנו מהו סלע קיומנו, להפסיק להקיז את דמנו וכספנו על מזבח הפנטזיות שלהם. עבור אדם שהדמוקרטיה חשובה לו אין המדובר בזכות כי אם בחובה של ממש. כמו החובה של השחורים להתנגד למשטר האפרטהייד, כמו החובה של העם הפלסטיני להתנגד לכיבוש, כמו החובה של כל אישה בעולם להילחם בדיקטטורה הפטריארכאלית. כך חובתנו, מגוש קטיף ועד נצרת, מרמת-אביב ועד הקטמונים, לקום ולהתנער מהקונצנזוס הישראלי המזויף.

פעילויות

נושא:

רב תרבותיות

(פעילות זו מיועדת לפעילות שכבתית בנושא בתאריך 27.09.05)

מטרות:

1. הבנת המושג "חברה רב תרבותית".
2. ניתוח הקבוצות השונות בחברה הישראלית והקשרים בניהן.

עזרים:

מדבקות עגולות בשלושה צבעים, מדבקות בצורות שונות (כוכב, שמש), פלקטים, מרקרים.

זמן:

שעה וחצי

מקום:

חדר/חוץ

מהלך הפעילות:

החניכים יושבים במעגל בעיניים עצומות ומבלי לדבר. המנחה מדביק לכל חניך מדבקה על המצח. חלוקת המדבקות היא לפי היחס הבא- 2 קבוצות גדולות (2 צבעים שונים), קבוצה קטנה (צבע שלישי), מספר חניכים שיש להם חצאי מדבקות בצבעים אלה, ומספר חניכים בעלי מדבקות שונות ומשונות.

רצוי לבחור חניך אחד שיהיה תצפיתן ולתת לו דף תצפית שימלא תוך כדי המשחק. (נספח 1)

המשימה- על החניכים להתחלק לפי הקבוצות, בלי לדבר (לא להגיד להתחלק לפי צבע המדבקה).

לחכות כמה דקות עד שהחניכים סיימו להתחלק לקבוצות.

המשימה- כל קבוצה תקבל פלקט וטושים, עליה ליצור טופס קבלה לקבוצה עם הסבר על מאפייניה הייחודיים.

דיון-

1. הצגת הקבוצות והתוצרים.
2. עיבוד תרגיל המדבקות- איך הרגשתם? למה שמתם לב? האם היית לך התלבטות לאיזה להצטרף? האם הרגשת שייך? האם הרגשת שאתה יכול לבחור או שכופים עליך את ההשתייכות?
3. מה קרה בתוך הקבוצות? במה הן שונות אחת מהשנייה?

4. מה הקשר בין כמות לבין כוח? (ניסיון להבין את האפיונים של כל קבוצה- הישרדות, שליטה, זהות ברורה).

על גבי לוח/פלקט יש לעשות הקבלה בין האפיונים של הקבוצות שנוצרו בתרגיל, לבין הקבוצות השונות בחברה הישראלית (דת, כסף, השכלה, לאום, עמדה פוליטית... דגש על האליטה).

1. האם אפשר לעבור מקבוצה לקבוצה? למי אין ולמי יש סיכוי לנוע מקבוצה לקבוצה?
2. מהי ההקבלה של קבוצת השונים בתרגיל, בחברה הישראלית? לאיזו קבוצה אין כמעט התייחסות בחברה הישראלית?
3. על פי מה משייכים אדם לקבוצה מסוימת? האם נתון אחד מספיק או שמדובר בהשתייכות יותר רחבה? האם רק משייכים אותי או שאני גם משייך את עצמי?
4. מהי קבוצת השייכות שלכם בחברה הישראלית?

נספח 1

דף תצפית

1. איך החניכים מתנהגים?

2. מה קורה לקבוצת השונים?

אפשר להפנות את השאלה על המחנכים- מה אתם חושבים שהעדה שלנו? לפי מה אתם יודעים?

איזה סיבה יש לשימוש בסטריאוטיפים? במה זה עוזר?

עזרים:

כרטיסיות עם תכונות: יפה, עדין, חברותי, סנוב, מכוער, מגניב, טוב לב, רשע, אהוב, שנא, שובב, ילד טוב, חכם, טיפש, אגואיסט, קשוח, רגיש, נודניק, ביישן, פתוח, אמיץ, מופרע, נאמן, משעמם, המוני, שקרן, וכ"ו.
כרטיסיות עם עדות: פולני, גרמני, רוסי, מרוקאי, עיראקי, תימני, פרסי, הונגרי, וכ"ו

אופציה 2:

הקרנת שני קטעי וידאו: 1 זוהר ארגוב מול קהל ביתי
2 זוהר ארגוב בפסטיבל מול קהל אשכנזי אדיש
דיון :

1. מה ההבדל בין הקהלים?

2. האם יש יחס מפלה לזוהר ולזמר מזרחי בכלל?

3. האם הצד המופלה הוא תמיד אותו צד?

הקרנת קטע וידאו מתוך טלנובלה בורגנית (רמת אביב ג')

דיון: הסכנות שבהתייחסות סטריאוטיפית

שיחה על רב תרבותיות בחברה הישראלית- פערי תרבויות ונורמות

איפה אני יכול להכיל שוני?

האם שוני בהכרח צריך להיות מדורג? (מה יותר טוב?)

עזרים: קלטת של הסרט "זוהר", קלטת של טלנובלה

אופציה 3:

עבודה בקבוצות קטנות.

מחלקים לכל קבוצה גיליון נייר עם שם .

על כל אחת מהדמויות על הקבוצה יש לצייר פורטרט ולכתוב את הפרטים הבאים:

במה היא עוסקת?

היכן היא מתגוררת?

מה דעתה הפוליטית?

האם היא מאמינה באלוהים?

ציון תכונת אופי מרכזית

לאחר עבודה על הדמויות, לחשוף את ה"אמת" על כל דמות.

דיון: איך יכול להיות שטעינו כל כך? מה גרם לנו לטעות?

עזרים:

כרטיסיות עם שמות של דמויות שונות מהתרבות הישראלית- לבחור מקצוות שונות של

החברה

דמויות לדוגמה: עזמי בשארה- ח"כ ערבי, נציג מפלגת חד"ש, בעל תארים אקדמיים

באוניברסיטה העברית, גניקולוג. חווה יערי- בנקאית לשעבר, הורשעה ברצח תיירת על רקע

חשבון בנק שהיה לתיירת בארץ, מגדירה עצמה כשמאלנית. כלואה בנווה תרצה. אדוס

אקלום- עולה מאתיופיה, קצין במילואים, בעל תואר ראשון במדעי הרוח, היה ראש מחלקת

חינוך במועצה האזורית אשכול, רווק, גר בבאר שבע.

בריסטולים, חומרי ציור ומגזינים, דף עם פרטים על הדמויות.

נושא:

דמות הישראלי

מטרות:

1. הבנת המורכבות של הזהות הישראלית
2. הכרות עם הזהויות השונות בחברה הישראלית והיחס שלהן אליה ושלה אליהן

מהלך:

עבודה בקבוצות קטנות עם צילומים מתוך הספר "הישראלים" של מיכה קירשנר. דירוג הדמויות- מי הכי ישראלי? במה משתמש קירשנר לתיאור הישראלי? אפשר גם להכין לכל צילום תעודת זהות או לא לגלות שכולם ישראלים ולתת לחניכים לנחש מי מהם ישראלי.

ספרים:

אלטנוילנד, בנימין זאב הרצל
הגלובליזציה של ישראל, אורי רם
הדור השפוף, גדי טאוב
חרושת הישראליות, משה צוקרמן
ימים רעים, אריאלה אזולאי ועדי אופיר
זמן אמת- אינתיפאדת אל אקצה והשמאל הישראלי, עורך: עדי אופיר
אי-שיויון בחינוך, עורכת: דפנה גולן-עגנון
זכרונות אסורים, אלה שוחט
הקולנוע הישראלי- היסטוריה ואידיאולוגיה, אלה שוחט

אתרי אינטרנט:

פרופיל חדש

www.newprofile.org

מכון אדווה

www.adva.org

קדמה, שער המזרח לישראל

www.kedma.co.il

תרבות אמנות:

מה אכפת לציפור, חנוך לוין
הישראלים, מיכה קירשנר (ספר צילום)
הטור השביעי, נתן אלתרמן
החמישייה הקאמרית
ארץ נהדרת

סרטים:

אוגוסט, אבי מוגרבי
שחור, שמואל הספרי
שמעת על הפנתרים?, ניסים מוסק
לול, אורי זוהר
קזבלן, מנחם גולן
החיים על פי אגפא, אסי דיין
בלוז לחופש הגדול, רנן שור
גבעת חלפון אינה עונה, אסי דיין
הקיץ של אביה, אלי כהן
עץ הדומים תפוס, אלי כהן
סלאח שבת, אפרים קישון